

SLÄKTMEDDELANDEN.

N:o 14

Lautsia gård, det Schulmanska familjegodset.

År 1539 nämnes Lautsia första gången i hävderna. ("Hämeenmaan Historia".) "Lawttia är afgerdat ifrån Alfuottula". Alvettula och Aikkola bibehöll ända till 1700-talet sina "ängsrättigheter" på Lautsia, heter det i urkunderna.

Lautsia skatterusthåll med tvenne år 1650 till stom-lägenheten anslutna augumentshemman tillhörde ursprungligen kronan. Enl. "Suomen Kartanot ja Suurtilat", del III, av Jutikkala-Nikander, där ägarna till Lautsia uppräknas, äro dessa år 1671 ryttarbönder, varefter följer kyrkoherden Jacobus Mathei från 1671 till 1681, löjtnant Collan från 1682 till 1704, hans syster Liisa Paaavontytär till 1708, varefter egendomen innehåes av sekreteraren Gustaf Johan von Birkholtz från 1709 till 1725 och från 1726 av löjtnant Otto Christoffer Schulman. Härefter går Lautsia i arv i släkten Schulman i 145 år eller till d. 11.1. 1871, då det tillföljd av major Carl Leonard Schulmans konkurs avyttrades.

Släkten Schulman hade inkommit till östra Finland från Baltikum. Den 20.5.1649 hade drottning Christina förlänat kornetten Otto Schulman d.ä. (Tab. 10 i Sl. kr.) på Norrköpings besluts villkor några öde hemman. Det var 5 st. hemman i Vederlaks sn. av Viborgs län och lika många hemman i grannsocknen Veckelaks av Kymmenegårds län. Där uppförde han ett corps-de-logi, benämt Järvenkylä gård, i norra endan av byn (enl. Jul ly Ramsay) där han och hans efterkommande bodde. Från sonen, kaptenen vid Östra-Viborgs inf. Otto Schulman d.y. (Tab. 11) kom det till dennes son, majoren Hinrich Johan Schulman (Tab.12) vid Viborgs kaval.

I stora reduktionen år 1680 indrogs de på Norrköpings beslut givna hemmanen till kronan varefter Järvenkylä gård var det enda som blev kvar i Schulmans ägo. För detta hade de att uppsätta tvenne ryttare.

Efter Nystad freden 1721 flyttade icke den ende rätte arvingen, Otto Christoffer Schulman, tillbaka till

Järvenkylä vilket blivit kvar på den finska sidan om den nya gränsen. Troligen ansåg han sig ej ha möjligheter att uppbygga den under kriget nedbrunna gården, utan överlät den åt en släkting - fru Catharina Juliana Schulman, gift med majoren Ernst Gustaf Bagge. från Palfer i Estland. Hon var den andra innehavarens av förläningen, kapten Otto Schulman d.y:s kusin. För de medel han härigenom fick, kunde han köpa Lautsia i Hauho sn. år 1726. Samma år tog han avsked ur militären för att helt ägna sig åt sitt jordbruk.

Major Hinrich Johan Schulman hade dött 21.1.1713 (enl. Lewenhaupt: "Karl XII:s officerare.") Även hans hustru Anna Dorothea Elers hade avlidit 1711 i Ummeljoki by av Elimä socken. (Jully Ramsay saml.) Då även makarnas andra son, den 14 årige Carl Fredrik blivit av ryssarna bortsnappad på en resa i Sysmä sn., var Otto Christoffer den enda kvarlevande av den finska grenen. (Enl. Landshövdingarnas berättelser om länens skötsel. i Sv. RA.)

Otto Christoffer Schulman, (Tab. 13), f. 1698-1771) tjänade vid Nylands inf. som fänrik men tog avsked med löjtnants grad 1726.5.3.. Samma år gifte han sig för andra gången, med Margaretha Helena Sass. Hans första hustru, med vilken han varit gift endast 3 år, sedan 19.2.1722 (Helsingfors k.b.), Maria Elisabeth Brunow, hade avlidit 1725.

Då Otto Christoffer Schulman blev ägare till Lautsia var egendomen förfallen till följd av kriget, så att den kom i åtnjutande av den av Majestätet år 1730 beviljade skattelättnaden åt "ruinerade eusthåll". Åtta år senare kunde han emellertid inlösa Lautsia från krono- till skattehemman. Detta betydde, att rustningsskyldigheten upphörde och han ägde stället med full äganderätt. (Skrivelsen bevaras på Lautsia).

En händelse från denna tid som bevarats inom släkten tål en närmare granskning. Vid fiendens annalkande skulle, så berättas det, Otto Christoffer

ha samlat allt folket på Lautsia och med dem skyndat till Kostia å i Pälkäne, för att där taga emot fienden. Senare generationer har sammankopplat händelsen med general Armfelts försvar vid Kostia den 6.10.1713. I detta slag kan man med visshet påstå, att Otto Christoffer Schulman ej deltog, ty i så fall skulle det omnämnts i hans bevarade meritförteckning. (i Sv. KA.). Han var då endast 15 år gammal men nog inskriven i rullorna sedan 1711. Den inom familjetraditionen bevarade händelsen får tillskrivas lilla ofreden, då ryssarna åter inträdde i landet 1741. Vid denna tid bodde Otto Christoffer på Lautsia och inträdde 1742 vid armén. Kriget, som leddes skandalöst dåligt, slutade dock hastigt, armén demobiliserades och fienden besatte åter landet.

Från lilla ofredens tid har vi bevis för, att Lautsia ägaren med stor fasthet uppträdde mot fiendens egenmäktiga framfart. Han, jämte andra jordägare i Hauho och Tuulos, protesterade med en skrivelse till landshövdingen 1743 mot att kosackerna och kalmuckerna nedtrampa och avbeta åkrar och ängar tvärt emot överenskommelse. I en annan skrivelse påpekar han, jämte andra jordägare i socknen, den orättvisa som drabbar endast en del godsägare, då ryska kommandanten i Tavastehus, överste Raisanoff, fordrat, att de hästägare, som vid demobiliseringen återfått sina hästar, till en viss dag skall ställa dessa till ryska militärens förfogande. Denna egenmäktiga åtgärd kan ej vara "kejsarinnan-regentens" verkliga befallning, då detta ju åter komme att drabba dem, som redan tidigare ställt hästar till arméns förfogande. (Sv. RA. "Fredskonferansen i Åbo år 1743".)

Otto Christoffer Schulman avled 1771.21.9. och begrovs i familjegraven under kyrkogolvet, den han 1739 inköpt för sig och sina efterkommande.

Efter Otto Christoffer Schulman tillföll Lautsia hans äldsta son, fänriken vid Tavastehusläns inf. Otto Reihold Schulman, f. 1726.7.12 och död ogift vid 59 års ålder 1785.27.6. Också han är begravnen

i koret under kyrkogolvet. Om hans tid på Lautsia vet vi ej mycket, men kan lätt föreställa oss den upståndelse det annalkande kriget åter vållade då 3 av brödraskaran på Lautsia rustades för deltagande i Pommerska kriget 1761.

Efter hans död övergick Lautsia till hans yngre broder, kaptenen vid Nylands dragoner, Carl Fredrik Schulman, (Tab.14), f. 1.2.1731 + 26.11.1805 74 år gammal på Lautsia. Han var en kraftfull, arbetsam och rättskaffens man som med idogt arbete lyckades arbeta upp egendomen, bl.a. förstörde han arealen genom inlösning av augumentshemmanen Niura i Sodiala by i Hauho och Melkas i Kouvala by av Luopiois sn. (Dessa hade på 1650-talet anslutits till stomlägenheten som augument.) Efter det Lautsia 1734 inlöste till skattehemman försett augumentshemmanen att erlægga augumetsränta till stomlägenheten. Denna förmån utgjorde t.ex. år 1869 466 mk 84 penni.

Carl Fredrik Schulman var gift med Ebba Christina Tihlman, f. 1735 + 1823.25.4. Hon var en duktig husmor som hjälpte sin man med skötseln av egendomen. Tvenne gånger fick hon uppleva sina båda söner utrycka i kriget, såväl 1788 som 1808, då fienden åter ryckte över gränsen. År 1796.8.3 förrättades arvskifte mellan barnen, varvid Lautsia tillföll äldre sonen, sedermera majoren vid Tavastehus reg., Otto Wilhelm Schulman, (Tab.15), f. 9.4.1768 + 10.5.1830. Modern, Ebba Christina Tihlman, levde dock länge ännu på Lautsia, där hon vid den höga åldern av 90 år avled och begrovs, jämte maken på Hauho dåvarande begravningsplats invid kyrkan.

Då Otto Wilhelm Schulman återvände från kriget 1809 och friade till sin utvalda Lovisa Wilhelmina (Minette) Gardiemeister på Haukila i grannsocknen Tyrvättö, hade hans blivande svärmor anmärkt om, att det ej fanns någon vindflöjel på Lautsia, så att man ej visste när fisknäten skulle utsättas. Då efter bröllopet, som firades 19 juni 1810 på Haukila, den unga bruden anlände till gården, hade där upprests en hög stång med en med Schulmanska vapnet prydd vindflöjel. Genom detta giftermål tillfördes egendomskomplexet Furuholm berustade säteri om 12²/₃

3,
mantal med Rekola därunder skatteköpta augumentshemman om 7/12 mantal i Ilmoila by av Hauho sn. Dessutom förstörde Otto Wilhelm Schulman Lautsia genom att d. 12.12.1816 inlösa det angränsande Hakkola hemmanet om 5/12 mantal i Alvettula by av Hauho sn, för 1.025 rub. sil. 25 kop. Eller 2055 Rdl, 26 sh. 8 ö. riksgäld.

Otto Wilhelm Schulman avled 10.5.1830, 62 år gammal på Lautsia och begrovs invid kyrkan, där hans grav omgärdad med ett järnstaket ännu finns. Vid hans död voro barnen ännu omyndiga. Makan övertog dock personligen skötseln över alla egendomarna, vilka yttermera utökades genom inlösning av Kombeli skattehemman i Matkantaka by år 1834. Hon steg upp klo. 4 på morgonen för att leda arbetena, som ej alltid gick utan besvärigheter. Det finns ett brev av henne (Univ. bibl.) till socknens präst, där hon beklagar sig över en svårhanterlig dräng, som råkat i slagsmål med fogden. Då husbonde fattas på gården, vill karlen, som tidigare suttit i fängelse, ej lyda någon. Andra brev av henne vittna om omtanke över undersåtarnas välgång. Det säges, att hon intill hög ålder bibehöll god hälsa.

Genom ett år 1850.27.3 förrättat arvskifte tillföll Lautsia nästälsta sonen, sedermera majoren vid Tavastehus bat., Carl Leonard Schulman, (Tab. 16), f. 6.8.1818 + 25.3.1880. (Äldre brodern Otto Edvard hade avlidit 1832 under kriget i Polen). Under hans husbondetid utfördes många förbättringar och moderniseringar på jordbruket. Stora summor nedlades på uppodlandet av Hakkola kärret, t.o.m. emot böndernas i trakten protester, vilket framgår ur Finska Hushållningssällskapets avsyningsutlåtande. Förutom andra nybyggnader ombyggdes kåraktårshuset 1858. Carl Leonard Schulman var gift med Lovisa Wilhelmina Heliadora Forssman, f. 20.5. 1832 + 18.2.1914. Utom godsägare var Carl Leonard Schulman kompanichef för Hauho reservkompani av Tavastehus batalj. Det berättas, att bataljonens officerare ofta voro inbjudna till glada jakter på Lautsia, där man jagade hare på holmarna i Ilmoilanselkä och t.o.m. varg någon gång. Utgården

Furuholm (nuvarande Ritämäki) lär ha använts som jaktlogi.

Bittert måste det ha varit för Carl Leonard Schulman och hans talrika familj, att till följd av ekonomiska svårigheter se sig tvungen att avyttra släktgården. År 1871.11.1. såldes alla egendomar på offentlig auktion åt handlanden Oskar Edvard Brander. Lautsia gick för 41.000:-, Kombeli för 8.000:-, Hakkola för 6.000:- eller sammanlagt 55.400:- mk. I ett värderingsprotokoll för år 1869 är det upptaget till 125.250:- Det gick alltså, så som vanligt vid konkursauktioner, för underpris.

Efter Brander innehades Lautsia 1879-1895 av jordbrukaren Kustaa Hovikartano från Hauho, varefter det övergick till hans svärson, löjtnanten Kalle Henrik Mäkinen, tills det på 1940-talet såldes till en politiskt betonad stiftelse - "Småbrukarförbundet" - som nu innehar det. Då har dock, till följd av torparlagen och senare jordöverlåtelseskyldigheter, arealen betydligt minskats.

Torp fanns på Lautsia icke år 1700, men sedan 1800 fanns det 5 st. näml: Anttila, Myllymäki; Särkisilta, Hakkola och Niemelä. Lautsia omfattade 627 tunnland, varav 453 skog, Hakkola 253 tunnland, varav 220 skogsmark. Vanligen sköttes gården av en fogde, 4 drängar och 3 pigor jämte torpparna. Arbetshästar fanns 6, förutom rid- och vagnshästar, mjölkande kor 35, med 5 ungnöt och c. 50 får. På gården fanns både vattenkvarn vid Myllymäki, med 5 alnars fall, och en väderkvarn. Den senare, som stått ända till våra dagar, har nyligen nedrivits.

Corps-de-logiet, beläget invid den natursköna Ilmoilanselkä, var på 1700-talet en anspråkslös rödmålad envåningsbyggnad under brutet tak om endast 2-3 rum. Byggnaden finnes avmålad på en oljetavla utförd av Louise Schulman från tiden för makarnas äktenskap 1855. År 1860 byggdes ett nytt karaktärs- hus efter ritningar av arkitekt Degert. Den gulmålade byggnad i empire-stil som ännu för några år sedan stod kvar, med sina vita fönsterbågar, innehöll

7.
4 rum i övre våningen, varav en stor sal med snidade empire-dörrar, samt 10 rum i nedre våningen. Övre våningens rum var högre än rummen i nedre våningen.

Ursprungligen stod på var sida om corps-de-logiet i rät vinkel mot detta tvenne fristående mindre flygelbyggnader, så som brukligt var på svenska herrgårdar. Av dessa brann den ena ned redan på Schulmanska tiden. Den andra har i våra dagar gått samma öde till mötes, men blivit återuppförd på samma ställe. I fortsättningen på den tidigare brunnna flygelbyggnaden följde sedan en lång länga ekonomiebyggnader. Den mot corps-de-logiet ledande raka inkörsvägen kantas än idag av en åldrig alm-allé, itiden anlagd av majorskan Minette Schulman. Från inkörsporten med dess gamla, dekorativa fyrkantiga tegelstens-portstolpar (tyvärr numera rasserade) tedde sig anblicken mot corps-de-logiet mycket tilltalande.

Ekonomiebyggnaderna bestod av: spannmålsmagasin, 5 bodar, vagnslider, avtråde, 2 stall, 2 ladugårdsbyggnader, 2 rior med loge och agnshus samt badstubyggnad vid stranden, trädgårdsmästarbostad, smedja med nödiga lider och 5 lador. De åldriga riorna har spökat i folkfantasin på orten och givit upphov till historiskt oautentiska berättelser. Dessa äro numera nedrivna. Ett litet lusthus, "Lovisa paviljongen", i parken skvallrar ännu om tidevarvets smak. På Myllyniemi holme, numera udde, stod på Schulmanska tiden ett av träkanoner uppfört batteri. Detta var ett omtyckt utfärdsställe.

Fisket spelade i gamla tider en betydande roll, speciellt braxenfisket vid lektiden om våren. Vid skördetid bjöds folket på kräftkalas, varvid kräftorna serverades ur stora sår.

Många av de traditioner och berättelser om livet på Lautsia i forna dagar äro berättade av Alma Schulman f. 11.12.1855 på Lautsia + 14.9.1943 i Tavastehus, som hört dem av sin farmor Minette Schulman (f. Gardiemeister). Somliga återspegla en flekt från tider långt tillbaka i tiden. Så-

lunda berättas, att det (troligen på Otto Christof-
fers tid) hölls en tam björn, vilket bevisar, att
björnen då ännu förekom i trakten. En gång hade den
skrämt i sken Hakkiala hästen genom att vid ett
grannbesök på Lautsia plötsligt hoppa upp i kär-
ran. Från sin barndom kunde Alma Schulman berätta,
hur hon en gång på väg till skolan i Tavastehus,
i Vermasvuoribacken blev förföljd av en varg, som
ville bortsnappa den hund hon hade med sig i slä-
den. Också glädde hon oss syskonbarn med berättel-
ser om den tama tranan, "Tirri" som var barnens
lekkamrat några år. Det som tyckes ha utövats med
stort intresse av ungherrarna var jakt i omnejden,
där det ännu på 1800-talet fanns rikligt med vilt.
Då existerade ej några hemmande jsktmestämmelser.

I en av bodarna förekom den s.k. "rustkammaren",
där det från rustningsskyldighetens tid beva-
rades vapen, sadlar och uniformer. Det lär t.o.m
ha funnits skyllerskjortor. Några antika möbler
som tillhört bohaget på Lautsia finns ännu på
gårdar i trakten. De härstamma från Lautsia auk-
tionen 1871.